

УДК 940.2(477.53-21 Кременчук)

Микола Савінцев

**“ПРИДНЕПРОВСКИЙ ГОЛОС” ЯК ДЖЕРЕЛО З ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ
МІСТА КРЕМЕНЧУКА ПОЛТАВСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ**

У статті досліджено номінальні, тематичні, хронологічні та географічні особливості розвитку газети “Приднепровский голос” у дореволюційний період. У ній охарактеризовано тогочасні умови існування часопису та становище політичної, економічної, соціальної та культурної сфер діяльності населення. Як приклад, у роботі наводяться цитати із номерів цього видання і праць тих осіб, які його попередньо досліджували.

Ключові слова: Кременчук, Російська імперія, газета, документ, джерело.

Україна пройшла складний довготривалий шлях свого розвитку. Її історія не лише розповідає про події та явища, що мали місце у той чи інший період, а й допомагає проаналізувати їх з онтологічної та соціальної точок зору. Онтологічна спрямована на дослідження змісту та причинно-наслідкових зв'язків, тоді як соціальна точка зору пов'язана із визначенням їх впливу на життєдіяльність людини.

Сьогодні у концепціях дослідження різних подій одними із найважливіших її елементів є об'єкт дослідження і джерело дослідження. Якщо перший – це той, кого досліджують, то другий використовують для вивчення першого. Саме одним із таких об'єктів виступає розвиток міста Кременчука Полтавської губернії у дореволюційний період, а джерел – газета “Приднепровский голос”.

Актуальність дослідження полягає у тому, що газета “Приднепровский голос” не лише закріплює відомості про тогочасні події та явища з різних сфер соціального життя, а й активно використовується для їх аналізу, тлумачення та можливого прогнозування у наш час.

Об'єкт дослідження – пресові видання Полтавської губернії.

Предмет дослідження – газета “Приднепровский голос” як важливий атрибут у вивченні життя міста Кременчука Полтавської губернії.

Мета статті – проаналізувати “Приднепровский голос” як джерело з історії розвитку міста Кременчука Полтавської губернії.

Завдання дослідження: визначити історіографічні та інформаційні аспекти розвитку газети “Приднепровский голос”; з'ясувати тогочасні політичні, економічні та соціально-культурні умови її поширення серед громади міста; привернути увагу читачів до важливості аналізу інформаційного життя міста Кременчука на початку ХХ ст.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що у цій статті вперше досліджено газету “Приднепровский голос” з географічної, тематичної, номінальної, хронологічної та історіографічної точок зору, наводяться цитати з документів, які за індуктивними та змістовими показниками останніх можна використовувати у науковій діяльності.

Вивченням особливостей виникнення, розвитку та соціального статусу часопису “Приднепровский голос” займалися такі дослідники, як Н. Музиченко [1], Н. Просяник [2] та інші.

При визначенні ступеня впливу видання на життя Кременчука варто проаналізувати зміст самого видання і попередньо вивчити умови, які впливали на діяльність населення.

На початку ХХ ст. територія України перебувала під владою різних іноземних держав. Однак нас цікавить територія, яка перебувала під управлінням Російської імперії. Як і кожен період, цей етап варто дослідити за галузевими напрямками: соціально-політичним, економічним і культурним. Так, у соціально-політичній сфері розгортається боротьба владних структур з різними громадсько-політичними організаціями в умовах підтримки останніх селянами та робітничим класом, в економічному секторі ресурсний потенціал України використовувався для подолання кризової ситуації в імперії, в культурному напрямі спостерігається неоднорідний розвиток її складових частин – театру, освіти, живопису та інших.

Щодо міста Кременчука, то у кінці ХІХ – на початку ХХ ст. він був важливим центром промислового розвитку Полтавської губернії. В економічній сфері спостерігається різке збільшення кількості підприємств різних галузей. У соціально-культурному секторі зростає мережа просвітницьких закладів та інформаційних установ як за видовою, так і професійною ознаками – училища, гімназії, бібліотеки тощо. Однак, як і в усій Україні, у місті залишалися несприятливими умови роботи працівників підприємств, що стимулювало їх до співпраці із представниками антиімперських організацій, зокрема з міським органом Російської соціал-демократичної робітничої партії. Про більш детальний аналіз розвитку міста можна дізнатися на сторінках наукових праць

відомих учених та істориків, а також за допомогою інформаційних джерел, одним з яких виступає газета "Приднепровский голос".

Розвиток часопису "Приднепровский голос" варто розглядати за хронологічними, географічними, тематичними та науково-історіографічними ознаками. Якщо у географічному плані цілком зрозуміло, що часопис виходив у місті Кременчуці Полтавської губернії, то у хронологічному він потребує більш детального аналізу.

Час появи газети "Приднепровский голос" припадає на 1912–1917 рр. Її випуском займалося видавництво "Товарищество газетного дела в Кременчуге". Відомості про контору та редакцію газети розміщені у кожному її номері й включають такі дані: "КОНТОРА открыта с 10 час. утра до 7-ми час. веч. РЕДАКЦИЯ открыта от 1 ч. до 2 час. дня....Редакция и контора Приднепровского Голоса помещаются на уг. Екатер. и Херс. ул. в бывшем помещ. Русск. для внешней торговли Банка" [3, с. 1].

Часопис, зазвичай, виходив щоденно. Проте з 1913 р. ситуація певним чином змінюється. Поряд з цим виданням з'являється інше, яке носить назву "Приднепровские отклики". Про дні виходу іншого із цих часописів повідомляли на сторінках першого. Зокрема, № 464 газети за 21 листопада 1913 р. про це повідомляв так: "В Понедельник 25 Ноября выйдет газета "Приднепровские ОТКЛИКИ" [4, с. 4]. Газета "Приднепровские отклики" використовувалося для заміни першої у період її відсутності.

На титульній сторінці кожного із випусків газети вказувалася їх вартість. Наприклад, вартість випуску за 13 грудня 1912 р. становила 2 коп. Також можна було оформити передплату на часопис на тривалий термін: "...с доставкой и пересылкой на год 4 р., 50 к., на полгода 2 р. 25 к., 3 месяца 1 р. 50 к. 1 месяц 45 к....Подписчики, внесшие полностью годовую плату, получают бесплатно газету в течение Декабря с. г." [5, с. 1].

За весь період свого виходу газета "Приднепровский голос" була не лише об'єктом, а й суб'єктом заміни інших видань. Як суб'єкт, вона виконувала дві функції: інформаційну та допоміжну. Перша відповідала за інформаційну складову, а друга пов'язувалася із використанням її як альтернативи до газет "Кременчугское слово" 1911–1916 рр. та "Кременчугский голос" 1910–1916 рр. на період відсутності останніх.

Газета інформувала читачів про осіб, яким вона належала. На її сторінках опубліковано праці таких авторів, як А. Новий [6, с. 2], І. Кремнєв [7, с. 3–4], С. Недолін [6, с. 2], С. Невський [3, с. 2] та інші.

Змістовий аспект вивчення цього видання включав в себе аналіз повідомлень, а також порядок їх розміщення. Кожне із таких повідомлень розміщене під певним заголовком. Зокрема, "Около Государственной Думы", "Местная жизнь", "Речь германского канцлера" [6, с. 2].

Усі матеріали, які розміщувалися на сторінках газети, можна класифікувати за номінальним, тематичним та географічним принципами. За номінальною ознакою часопис включав оголошення, телеграми, деякі дані фінансово-економічного характеру, листи, звернення, статті та повідомлення про видатних осіб, результати засідань Державної Думи та місцевих органів влади, а також інші події, які відбулися як у межах міста, так і на загальнодержавному рівні і за кордоном. Усі вони та їх окремі частини відокремлювалися одна від одної чорною лінією як по горизонталі, так і по вертикалі. Щоб зрозуміти межі змістової насиченості документів та важливості для читача, треба розглянути їх детальніше.

Оголошення у часописі присвячено різній тематиці. Одні пов'язані із культурно-просвітницькими заходами, зокрема театральними постановками, інші – з купівлею-продажем тих чи інших товарів чи наданням послуг, пошуком зниклих речей певної особи тощо. Так, випуск № 301 газети за 9 травня 1913 р. повідомляв про те, що "7-го Мая, едучи из Новогеоргиевска на пароходе "Быстрый", утерян паспорт, взятый на имя Веры Венидиктовны Поддубняк" [8, с. 1]. Щодо надання послуг, то, наприклад, "ОПЫТНЫЙ УЧИТЕЛЬ И. И. Корсунский успешно готовит и репетирует по предметам сред. учеб. заведений групповые занятия по языкам (русскому, немецкому и французскому и математике за весьма умеренную плату..." [7, с. 1], магазин "Царица цветов" приймає "... замовлення на виготовлення із живих квітів букетів, бутоньерок, жарфіньерок та ін.." [1].

Іншим видом інформації, що друкувалася на шпальтах джерела, виступала телеграма. Вона містила оперативну інформацію про події, що відбулися у Кременчуці та інших містах, і розміщувалася під заголовком "Телеграммы". До таких подій відносили: арешти, злочини, політичне життя, безробіття, культурно-просвітницькі заходи, відрядження посадових осіб до тих чи інших міст тощо. Їх структура включала заголовок, відомості про подію, а також назву міста, з яким вона пов'язана. Наприклад, текст телеграми із заголовком "Обыски", побудований таким чином: "ЕКАТЕРИНОСЛАВЛЬ. Произведены обыски у родственников арестованных по делу Николаевского и Властелицы" [9, с. 3].

Однак не усі телеграми мають однакову структуру. Звідси їх можна поділити на прості та складні. Якщо перші мають однакову будову, то другі відрізняються від попередніх за структурою і кількістю подій, яким ці документи присвячені. До категорії складних можна віднести телеграми, які мають заголовок "Петербург". Відомості про кожну подію починаються з нового абзацу і попередньо ставилося тире. Наприклад, номер 347 газети за 4 липня 1913 р. розповідав про такі події: " – В финансовых кругах большую сенсацию вызвало то, что Государственный банк лишил кредита один из частных банков за то, что он играл на понижение на парижской бирже.... – Наш посланник в Бухаресте Шебеко назначается послом в Вену...." [10, с. 3].

Щодо відомостей фінансово-економічного характеру, то до них можна віднести матеріали, які відображали ціни на товари і послуги, баланси про активи і пасиви установ та організацій станом на певний період. Наприклад, "БАЛАНС КРЕМЕНЧУГСКОГО ОБЩЕСТВА ВЗАИМНОГО КРЕДИТА. На 1-е Декабря 1912 года" [3, с. 4], "БАЛАНС Кременчугского Городского Общественного Банка..." [11, с. 4] та інші.

Документи, що стосуються соціального та політичного життя міста, регіону та держави в цілому, закріплені у рубриках "Земская жизнь", "Около Государственной Думы", "Дневник", "Последние новости", "Местная жизнь", "Происшествия" і розповідають про різних осіб, результати засідань органів влади та неполітичних установ, відносини між державним апаратом та суспільством, між прихильниками різних політичних поглядів, зміст і характер безпосередніх подій та явищ. Так, випуск № 189 від 20 грудня 1912 р. подавав відомості про звернення Полтавської казенної палати до місцевої земської управи "... с просьбой сообщить палате сведения о поступлении в 1912 году земских сборов: поземельных, с крестьянских паделельных, потомственных, казенных и частновладельческих земель и прочих окладных земских сборов. Сведения эти палата просит доставить не позже 10 февраля" [12, с. 4]. Рубрика "Пестрые наброски" називала ситуацію, що склалася, з подальшим її аналізом і поясненням, розповідала про визначні місця та видатних діячів тієї чи іншої галузі знань.

Крім місцевих органів влади, газета розкривала відомості про характер роботи Державної Думи та її депутатів. Як і для телеграм, повідомлення про цей орган влади розміщувалися під однією рубрикою – у даному випадку "Около Государственной Думы", – а кожне з них, у свою чергу, мало власний заголовок. Як приклад, подається інформація про внесення законопроектів "...по вопросам государственной обороны" [6, с. 2], факти підготовки представників правих сил "...к резким выступлениям с протестом против правительственной декларации" [3, с. 2] та передачі справи щодо проходження "...в Думу А. Н. Хвостова...для рассмотрения в отдел по проверке полномочий депутатов" [13, с. 2].

Неабияке місце у часописі займають листи. Серед них можна виокремити пасивні, що повідомляли про певну подію та активні, які за своїм змістом стимулювали адресата до написання листа-відповіді відправникові. Наприклад, лист, у якому "... бывшие больничные врачи, из коих двое из нас – Васенко и Зубенко – заведовали заразным отделением, поражены заметкой г. И. Кремнева...об обстоятельствах выписки больного ребенка г. Гайсинского" [14, с. 3] і відповідь на нього з боку позивача як автора цієї замітки.

Щодо звернень, то вони, зазвичай, закликали суспільство до певних дій. У часописі такі документи присвячені різним цілям, у тому числі збору коштів на спорудження храму "...на земле, некогда принадлежавшей родителям Святителя Горленко, в трех верстах расстояния от Густынского монастыря..." [11, с. 4].

Якщо розглядати інформацію, подану в газеті "Приднепровский голос" за тематичною ознакою, то її можна поділити на декілька груп: соціально-політичну, фінансово-прагматичну та культурно-просвітницьку. Однак зупинятися на них не плануємо, оскільки їх зміст проаналізовано у попередній класифікації. Можна лише коротко охарактеризувати їх. До першої з них відносили події з життя Кременчука та інших міст Російської імперії в цілому та за кордоном, характер та результати роботи органів влади усіх рівнів, відомості про особисті погляди представників політичних структур. Фінансово-прагматичною виступала інформація, яка у буквено-цифровому вигляді відображала рівень економічного розвитку організацій.

Щодо третьої групи – культурно-просвітницької, – то вона висвітлювала події, пов'язані із тими чи іншими напрямками культурного життя певного регіону – театру, живопису, архітектури, літератури, виставок тощо. Окрім того, вони розміщуються як окремо, так і під заголовком "Театр и музыка". Зокрема, подавалася інформація про ті чи інші катаклізми. Газета "Приднепровский голос" повідомляла про повінь: "... вулиці Катериненська, Херсонська, Пушкінська, Гоголівська виявилися повністю затопленими. Міська дума виділила на подолання лиха сорок тисяч карбованців. Стихію приборкали" [2].

Про особливості класифікування інформації у часописі за географічним принципом повідомлялося у змісті рубрики, до яких вони належали. Зокрема, текст телеграми розпочинався із

місцевих новин. Про відомості щодо життя Кременчука дізнаємося із рубрик "Местная жизнь" і "По уезду", а про події, що відбулися за кордоном, – "Заграничная жизнь". Кожна рубрика була унікальною, адже інформувала про події, що відбулися у межах не лише одного міста, а й конкретного регіону, імперії в цілому або за кордоном.

Газета "Приднепровский голос" зробила значний внесок в інформаційний розвиток Кременчука. За характером висвітлення інформації вона слугувала джерелом для накопичення та використання інформації. Однак після приходу до влади більшовиків видання припинило своє існування. За часів денікінського режиму 1919 р. його роботу відновлено.

Таким чином, розвиток часопису "Приднепровский голос" носить складний багатограний характер. За своїми тематичними, хронологічними та географічними ознаками він не лише відображав характер подій та явищ з різних сфер життєдіяльності людини, а й був досить популярним серед населення цього регіону, сприяв його інформаційному збагаченню.

Список використаних джерел

1. Музиченко Н. В. Садовому закладу К. І. Бера в Кременчуці – 150 років. Матеріали регіональної науково-практичної конференції "Велика вітчизняна війна в історії українського народу" / Н. В. Музиченко. – Режим доступу: http://kremenchugtoday.com.ua/city.php?id=38&cat=2&pageNum_info=2.
2. Просяник Н. І. Кременчуцькі видання початку XX століття як дзеркало творення історії міста / Н. І. Просяник. – Режим доступу: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=246>.
3. Приднепровский голос. – 8 декабря 1912. – С. 1, 2, 4.
4. Приднепровский голос. – 21 ноября 1913. – С. 4.
5. Приднепровский голос. – 13 декабря 1912. – С. 1, 6.
6. Приднепровский голос. – 27 ноября 1912. – С. 2.
7. Приднепровский голос. – 6 декабря 1912. – С. 1, 8.
8. Приднепровский голос. – 9 мая 1913. – С. 1.
9. Приднепровский голос. – 16 мая 1913. – С. 3.
10. Приднепровский голос. – 4 июля 1913. – С. 3.
11. Приднепровский голос. – 2 мая 1913. – С. 4.
12. Приднепровский голос. – 20 декабря 1912. – С. 4.
13. Приднепровский голос. – 29 ноября 1912. – С. 2.
14. Васенко Н. Письмо в редакцию / Н. Васенко, Е. Зубенко, М. Глаголев // Приднепровский голос. – 6 декабря 1912. – С. 3.

Николай Савинцев

"ПРИДНЕПРОВСКИЙ ГОЛОС" КАК ИСТОЧНИК ПО ИСТОРИИ РАЗВИТИЯ ГОРОДА КРЕМЕНЧУГА ПОЛТАВСКОЙ ГУБЕРНИИ

В статье исследовано номинальные, тематические, хронологические и географические особенности развития газеты "Приднепровский голос" в дореволюционный период. В ней охарактеризовано тогдашние условия существования газеты и положение политической, экономической, социальной и культурной сфер деятельности населения. В качестве примера, в работе приводятся цитаты с номеров данного издания и работ тех людей, которые исследовали его раньше.

Ключевые слова: Кременчуг, Российская империя, газета, документ, источник.

Mykola Savintsev

"PRIDNEPROVSKY VOICE" AS SOURCE FROM HISTORY DEVELOPMENT CITY OF KREMENCHUK IN THE POLTAVA PROVINCE

The article researches nominal, thematic, chronologic and geographical peculiarity development of newspaper "Pridneprovsky voice" in the period before revolution. She was characterized of that time conditions existence it and state of political, economic, social and cultural activities of population. As an example, the article quotes from numbers of the edition and labours of those people which research him before.

Key words: Kremenchuk, Russian Empire, newspaper, document, source.

УДК 94 (477) "1941/1944"

Олексій Гончаренко

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІВ ТА УСТАНОВ ОКУПАЦІЙНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ РАЙХСКОМІСАРІАТУ "УКРАЇНА" В ЗАРУБІЖНІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ

Автор публікації досліджує ступінь висвітлення зарубіжною історіографією проблеми функціонування органів та установ окупаційної адміністрації Райхскомісаріату "Україна".

Ключові слова: окупаційний режим, Райхскомісаріат "Україна", генеральна округа, генеральний комісаріат, гебітскомісаріат.